Ба Шурои диссертатсионии 6D.КОА-004
назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон
(734025, ш.Душанбе, маҳаллаи
Буни Ҳисорак, шаҳраки донишҷӯён)

ТАҚРИЗИ

муқаризи расмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ, дотсент Саидзода Саидмаҳмуд Сайдаҳмад ба диссертатсияи Муҳаммадзода Ҷомӣ Абдураҳмон дар мавзуи «Рушди механизми ҳамкории минтақавӣ дар соҳаи об (дар заминаи маводи кишварҳои Осиёи Марказӣ)», барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 5.2- Иқтисодиёт (5.2.21 - Иқтисоди ҷаҳонӣ)

1. **Мутобикати диссертатсия ба ихтисосҳо ва самтҳои илм, ки аз руи онҳо диссертатсия ба ҳимоя пешниҳод шудааст.** Таҳқиқоти диссертатсионӣ ба бандҳои зерини шиносномаи феҳристи ихтисосҳои Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯйи ихтисоси 5.2–Иқтисодиёт (5.2.21– Иқтисодиёти ҷаҳонӣ) ба бандҳои: 1. Хоҷагии умумиҷаҳонӣ, сохтори он, қонуниятҳо ва тамоюлҳои муосири рушди он; 2. Назарияҳои рушди хоҷагии ҷаҳонӣ ва муносибатҳои иқтисодии байналмилалӣ. Таҳлил ва арзёбии консепсияҳои муосир; 4. Байналмилалишавии ҳаёти хоҷагидорӣ. Ҷаҳонишавии фаъолияти иқтисодӣ, омилҳо, марҳилаҳо, самтҳо ва шаклҳои он. Баҳамтаъсиррасонии ҳамгироии минтақавӣ ва ҷаҳонишавии иқтисодӣ; 5. Равандҳои ҳамгироӣ дар минтақаҳои рушдёфта ва рушдёбандаи ҷаҳон, қонуниятҳои инкишофи ин равандҳо, арзёбии дурнамои ҳамгироиҳои блокҳо ва иттиҳодияҳои гуногуни тиҷоративу иқтисодӣ; 7. Баҳамвобастагии байналмилалии иқтисодӣ. Таъмини инкишофи устувори иқтисодиёти миллӣ ва ҷаҳонӣ. Стратегияҳои миллии инкишофи иқтисодӣ. 21. Инкишофи пойгоҳи захиравии хоҷагии ҷаҳонӣ. Ҷанбаҳои иқтисодии проблемаҳои ҷаҳонӣ-экологӣ, хӯрокворӣ, энергетикӣ. Оқибатҳои равандҳои ҷаҳонӣ барои хоҷагии ҷаҳонӣ, роҳҳо ва механизмҳои ҳалли онҳо. 25. Иқтисоди миллии кишварҳои алоҳида дар низоми робитаҳои хоҷагии ҷаҳонӣ: проблемаҳои муносибгардонии ҳамкорӣ ва таъмини манфиатҳои миллии иқтисодӣ. Мухолифатҳои байналмилалии иқтисодӣ, сабабҳо ва методҳои ҳалли онҳо. 28. Роҳҳо ва шаклҳои ҳамгироии Тоҷикистон ба низоми робитаҳои хоҷагии ҷаҳонӣ. Вижагиҳои фаъолияти иқтисодии хориҷӣ дар сатҳи корхонаҳо, соҳаҳо ва минтақаҳо мувофиқат мекунад.

2. **Мубрамияти мавзуи диссертатсия.** Дар шароити муосири ҷаҳонишавӣ, тағйирёбии иқлим ва афзоиши босуръати аҳолӣ, масъалаи идоракунии самараноки захираҳои табиӣ, махсусан захираҳои обӣ, ба яке аз масъалаҳои калидии рушди устувори кишварҳо табдил ёфтааст. Барои минтақаи Осиёи Марказӣ, ки дорои захираҳои муҳими обии фаромарзӣ мебошад, масъалаи истифода, тақсимот ва идоракунии одилона ва самараноки ин захираҳо аҳамияти махсуси стратегӣ, иқтисодӣ ва сиёсӣ пайдо кардааст. Хусусияти фаромарзии аксари дарёҳои асосии минтақа, аз ҷумла Амударё ва Сирдарё, зарурати рушди механизмҳои муассири ҳамкории минтақавиро дар самти идоракунии захираҳои об тақозо менамояд. Таҷрибаи солҳои охир нишон медиҳад, ки дар сурати набудани механизмҳои мукаммал ва мувофиқашудаи ҳамкорӣ миёни кишварҳои минтақа, масъалаи истифодаи захираҳои об метавонад ба манбаи ихтилофҳои иқтисодӣ ва сиёсӣ табдил ёбад. Аз ин рӯ, ташаккули низоми самараноки ҳамкории минтақавӣ дар соҳаи об, ки ба принсипҳои истифодаи оқилона, адолати экологӣ ва манфиатҳои мутақобилаи кишварҳо асос ёфтааст, яке аз масъалаҳои муҳими илмӣ ва амалӣ ба ҳисоб меравад.

Таъсири тағйирёбии иқлим ба захираҳои обии минтақа, аз ҷумла коҳиши пиряххо, тағйирёбии низоми гидрологӣ ва зиёдшавии хавфи камобӣ, масъалаи идоракунии ҳамоҳангшудаи захираҳои обро боз ҳам мубрам мегардонад. Дар чунин шароит таҳияи механизмҳои нави ҳамкории минтақавӣ, ҷорӣ намудани усулҳои муосири идоракунии захираҳои об ва густариши ҳамгироии иқтисодии кишварҳои минтақа дар заминаи истифодаи оқилонаи об аҳамияти илмӣ ва амалӣ пайдо мекунад. Бо дарназардошти ин омилҳо, тадқиқоти мазкур, ки ба таҳлил ва такмили механизми ҳамкории минтақавӣ дар соҳаи идоракунии захираҳои об нигаронида шудааст, дорои аҳамияти баланди илмӣ ва амалӣ мебошад. Муаллиф кӯшиш намудааст, ки заминаҳои назариявӣ ва амалии рушди ҳамкории минтақавиро дар соҳаи об баррасӣ намуда, роҳҳои ҳамгироии иқтисодиёти кишварҳои Осиёи Марказиро тавассути истифодаи оқилона ва самараноки захираҳои обӣ муайян намояд. Натиҷаҳои тадқиқот метавонанд барои такмили сиёсати минтақавӣ дар соҳаи идоракунии захираҳои об ва таҳкими ҳамкории байнидавлатӣ дар ин самт мусоидат намоянд.

3. Дараҷаи навгонии натиҷаҳои дар диссертатсия бадастомада ва нуқтаҳои илмие, ки барои ҳимоя пешниҳод мешаванд. Навгонии илмии таҳқиқоти мазкур дар он зоҳир мегардад, ки муаллиф масъалаи ҳамкории минтақавӣ дар соҳаи идоракунии захираҳои обии фаромарзиро бо равиши муосири илмӣ мавриди таҳлил қарор додааст. Захираҳои обро на танҳо

2. **Мубрамияти мавзуи диссертатсия.** Дар шароити муосири ҷаҳонишавӣ, тағйирёбии иқлим ва афзоиши босуръати аҳолӣ, масъалаи идоракунии самараноки захираҳои табиӣ, махсусан захираҳои обӣ, ба яке аз масъалаҳои калидии рушди устувори кишварҳо табдил ёфтааст. Барои минтақаи Осиёи Марказӣ, ки дорои захираҳои муҳими обии фаромарзӣ мебошад, масъалаи истифода, тақсимот ва идоракунии одилона ва самараноки ин захираҳо аҳамияти махсуси стратегӣ, иқтисодӣ ва сиёсӣ пайдо кардааст. Хусусияти фаромарзии аксари дарёҳои асосии минтақа, аз ҷумла Амударё ва Сирдарё, зарурати рушди механизмҳои муассири ҳамкории минтақавиро дар самти идоракунии захираҳои об тақозо менамояд. Таҷрибаи солҳои охир нишон медиҳад, ки дар сурати набудани механизмҳои мукаммал ва мувофиқашудаи ҳамкорӣ миёни кишварҳои минтақа, масъалаи истифодаи захираҳои об метавонад ба манбаи ихтилофҳои иқтисодӣ ва сиёсӣ табдил ёбад. Аз ин рӯ, ташаккули низоми самараноки ҳамкории минтақавӣ дар соҳаи об, ки ба принсипҳои истифодаи оқилона, адолати экологӣ ва манфиатҳои мутақобилаи кишварҳо асос ёфтааст, яке аз масъалаҳои муҳими илмӣ ва амалӣ ба ҳисоб меравад.

Таъсири тағйирёбии иқлим ба захираҳои обии минтақа, аз ҷумла коҳиши пиряхҳо, тағйирёбии низоми гидрологӣ ва зиёдшавии хавфи камобӣ, масъалаи идоракунии ҳамоҳангшудаи захираҳои обро боз ҳам мубрам мегардонад. Дар чунин шароит таҳияи механизмҳои нави ҳамкории минтақавӣ, ҷорӣ намудани усулҳои муосири идоракунии захираҳои об ва густариши ҳамгироии иқтисодии кишварҳои минтақа дар заминаи истифодаи оқилонаи об аҳамияти илмӣ ва амалӣ пайдо мекунад. Бо дарназардошти ин омилҳо, тадқиқоти мазкур, ки ба таҳлил ва такмили механизми ҳамкории минтақавӣ дар соҳаи идоракунии захираҳои об нигаронида шудааст, дорои аҳамияти баланди илмӣ ва амалӣ мебошад. Муаллиф кӯшиш намудааст, ки заминаҳои назариявӣ ва амалии рушди ҳамкории минтақавиро дар соҳаи об баррасӣ намуда, роҳҳои ҳамгироии иқтисодиёти кишварҳои Осиёи Марказиро тавассути истифодаи оқилона ва самараноки захираҳои обӣ муайян намояд. Натиҷаҳои тадқиқот метавонанд барои такмили сиёсати минтақавӣ дар соҳаи идоракунии захираҳои об ва таҳкими ҳамкории байнидавлатӣ дар ин самт мусоидат намоянд.

3. Дараҷаи навгонии натиҷаҳои дар диссертатсия бадастомада ва нуқтаҳои илмие, ки барои ҳимоя пешниҳод мешаванд. Навгонии илмии таҳқиқоти мазкур дар он зоҳир мегардад, ки муаллиф масъалаи ҳамкории минтақавӣ дар соҳаи идоракунии захираҳои обии фаромарзиро бо равиши муосири илмӣ мавриди таҳлил қарор додааст. Захираҳои обро на танҳо

ҳамчун раванди техникӣ ё тақсимоти оддии захираҳои об, балки ҳамчун воситаи муҳими рушди иқтисоди ҷаҳонӣ ва минтақавӣ баррасӣ намудааст. Чунин равиш имкон медиҳад, ки захираҳои об ҳамчун омили муҳими таҳкими ҳамгироии иқтисодӣ ва таъмини рушди устувори кишварҳои минтақа арзёбӣ гарданд.

Дар диссертатсия масъалаи таъсири ҳамкории обӣ ба равандҳои иқтисодӣ, энергетикӣ ва экологӣ дар кишварҳои Осиёи Марказӣ мавриди таҳлили амиқ қарор гирифта, робитаи мутақобилаи истифодаи захираҳои об бо рушди иқтисодии кишварҳои болооб ва поёноб нишон дода шудааст. Муаллиф бо такя ба таҷрибаи байналмилалӣ ва таҳлили вазъи воқеии минтақа зарурати ташаккули механизмҳои нави ҳамкории минтақавиро дар соҳаи идоракунии захираҳои об асоснок менамояд.

Яке аз унсурҳои муҳими навгонии илмии таҳқиқот пешниҳоди моделҳои нави иқтисодӣ барои ҳавасмандгардонии давлатҳои болооб ва поёноб дар самти истифодаи самаранок ва одилонаи захираҳои об мебошад. Ин моделҳо ба ташаккули низоми мутавозини манфиатҳо байни кишварҳои минтақа равона гардида, метавонанд барои таҳкими ҳамкории байнидавлатӣ, истифодаи устувори захираҳои об ва пешгирии ихтилофҳои эҳтимолӣ дар ин самт мусоидат намоянд.

Ҳамин тариқ, навгонии илмии диссертатсия дар пешниҳоди равишҳои нав ба идоракунии захираҳои обии фаромарзӣ, асоснок намудани аҳамияти ҳамкории иқтисодии кишварҳои минтақа ва таҳияи пешниҳодҳои мушаххас ҷиҳати такмили механизми ҳамкории минтақавӣ дар соҳаи об ифода меёбад.

Нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда. Дар асоси натиҷаҳои бадастомада, дар рафти таҳқиқоти диссертатсия, аз ҷониби муаллиф чунин муқарраротӣ илмӣ барои ҳимоя пешниҳод карда мешаванд:

Оид ба нуктаи аввал: Муаллиф асосҳои назариявии ҳамкории минтақавӣ дар соҳаи идоракунии захираҳои обро бо консепсияи рушди устувор пайванд додааст, ки ин иқдоми дурусти илмӣ ва методологӣ ба ҳисоб меравад. Дар доираи ин равиш масъалаи ҳамгироии соҳаҳои об ва энергетика на танҳо ҳамчун масъалаи техникӣ ё инфрасохторӣ, балки ҳамчун омили муҳими таъмини суботи иқтисодӣ ва рушди устувори кишварҳои минтақа баррасӣ гардидааст. Арзиши илмии ин нукта дар он зоҳир мегардад, ки муаллиф вобастагии мутақобилаи рушди иқтисодӣ, истифодаи самараноки захираҳои об ва таъмини амнияти энергетикиро асоснок намуда, зарурати ташаккули низоми ҳамгирои идоракунии захираҳои табииро таъкид мекунад.

ҳамчун раванди техникӣ ё тақсимоти оддии захираҳои об, балки ҳамчун воситаи муҳими рушди иқтисоди ҷаҳонӣ ва минтақавӣ баррасӣ намудааст. Чунин равиш имкон медиҳад, ки захираҳои об ҳамчун омили муҳими таҳкими ҳамгироии иқтисодӣ ва таъмини рушди устувори кишварҳои минтақа арзёбӣ гарданд.

Дар диссертатсия масъалаи таъсири ҳамкории обӣ ба равандҳои иқтисодӣ, энергетикӣ ва экологӣ дар кишварҳои Осиёи Марказӣ мавриди таҳлили амиқ қарор гирифта, робитаи мутақобилаи истифодаи захираҳои об бо рушди иқтисодии кишварҳои болооб ва поёноб нишон дода шудааст. Муаллиф бо такя ба таҷрибаи байналмилалӣ ва таҳлили вазъи воқеии минтақа зарурати ташаккули механизмҳои нави ҳамкории минтақавиро дар соҳаи идоракунии захираҳои об асоснок менамояд.

Яке аз унсурҳои муҳими навгонии илмии таҳқиқот пешниҳоди моделҳои нави иқтисодӣ барои ҳавасмандгардонии давлатҳои болооб ва поёноб дар самти истифодаи самаранок ва одилонаи захираҳои об мебошад. Ин моделҳо ба ташаккули низоми мутавозини манфиатҳо байни кишварҳои минтақа равона гардида, метавонанд барои таҳкими ҳамкории байнидавлатӣ, истифодаи устувори захираҳои об ва пешгирии ихтилофҳои эҳтимолӣ дар ин самт мусоидат намоянд.

Ҳамин тариқ, навгонии илмии диссертатсия дар пешниҳоди равишҳои нав ба идоракунии захираҳои обии фаромарзӣ, асоснок намудани аҳамияти ҳамкории иқтисодии кишварҳои минтақа ва таҳияи пешниҳодҳои мушаххас ҷиҳати такмили механизми ҳамкории минтақавӣ дар соҳаи об ифода меёбад.

Нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда. Дар асоси натиҷаҳои бадастомада, дар рафти таҳқиқоти диссертатсия, аз ҷониби муаллиф чунин муқарраротӣ илмӣ барои ҳимоя пешниҳод карда мешаванд:

Оид ба нуктаи аввал: Муаллиф асосҳои назариявии ҳамкории минтақавӣ дар соҳаи идоракунии захираҳои обро бо консепсияи рушди устувор пайванд додааст, ки ин иқдоми дурусти илмӣ ва методологӣ ба ҳисоб меравад. Дар доираи ин равиш масъалаи ҳамгироии соҳаҳои об ва энергетика на танҳо ҳамчун масъалаи техникӣ ё инфрасохторӣ, балки ҳамчун омили муҳими таъмини суботи иқтисодӣ ва рушди устувори кишварҳои минтақа баррасӣ гардидааст. Арзиши илмии ин нукта дар он зоҳир мегардад, ки муаллиф вобастагии мутақобилаи рушди иқтисодӣ, истифодаи самараноки захираҳои об ва таъмини амнияти энергетикиро асоснок намуда, зарурати ташаккули низоми ҳамгирои идоракунии захираҳои табииро таъкид мекунад.

Дар таҳқиқот нишон дода шудааст, ки ҳамоҳангсозии сиёсати давлатҳои болооб ва поёноб дар соҳаи истифодаи захираҳои об метавонад ба рушди устувори иқтисодӣ, беҳтар гардидани муносибатҳои иқтисодии байнидавлатӣ ва истифодаи самараноки имкониятҳои гидроэнергетикии минтақа мусоидат намояд. Ин равиш ба рушди ҳамгироии иқтисодии кишварҳои Осиёи Марказӣ ва тақвияти ҳамкории минтақавӣ дар заминаи манфиатҳои муштарак мусоидат мекунад.

Аз ин лиҳоз, нуктаи мазкур дорои аҳамияти муҳими назариявӣ буда, метавонад барои такмили заминаҳои илмии таҳқиқоти минбаъда дар соҳаи иқтисоди ҷаҳонӣ ва муносибатҳои иқтисодии байналмилалӣ, инчунин барои таҳияи стратегияҳои минтақавӣ дар самти идоракунии захираҳои об истифода шавад.

Оид ба нуктаи дувум: Пешниҳоди таърифи муаллифӣ барои мафҳуми «истифодаи оқилонаи захираҳои обӣ» ва инчунин муайян намудани мушкилоти асосии иқтисодии минтақавӣ, ки ба раванди ҳамкории байнидавлатӣ таъсир мерасонанд, нишондиҳандаи сатҳи баланди таҳлили илмӣ ва эмпирикии муаллиф мебошад. Муаллиф бо такя ба таҳлили маълумоти оморӣ, санадҳои таҳлилӣ ва таҷрибаи амалии кишварҳои минтақа тавонистааст моҳияти иқтисодии истифодаи самараноки захираҳои обро равшан намояд. Арзиши илмии ин нукта дар он зоҳир мегардад, ки он имконият фароҳам меорад, то монеаҳои сунъӣ ва ихтилофҳои мавҷуда дар роҳи рушди ҳамкориҳои минтақавӣ аз нигоҳи иқтисодӣ асоснок карда шаванд ва роҳҳои бартараф намудани онҳо пешниҳод гарданд.

Оид ба нуктаи севум: Асосноккунии зарурати гузариши тадриҷӣ ба низоми ҳамоҳангшудаи энергетикии обӣ дар минтақаи Осиёи Марказӣ яке аз масъалаҳои муҳим ва саривақтии таҳқиқот ба ҳисоб меравад. Муаллиф бо таҳлили равандҳои муосири рушди соҳаи энергетика ва истифодаи захираҳои об нишон медиҳад, ки ташаккули чунин низом метавонад ба истифодаи самараноки захираҳои гидроэнергетикӣ, баланд бардоштани сатҳи амнияти энергетикӣ ва таҳкими ҳамкориҳои иқтисодии кишварҳои минтақа мусоидат намояд. Дар ин замина, муаллиф заминаҳои консептуалии ташаккули низоми ҳамгирои обу энергетикаро пешниҳод намуда, дурнамои рушди ҳамкориҳои стратегиро барои солҳои наздик муайян кардааст.

Оид ба нуктаи чаҳорум: Таҳияи «Модели иқтисодии ҳамкории минтақавӣ» яке аз дастовардҳои муҳимтарини амалии рисола маҳсуб меёбад. Модели пешниҳоднамудаи муаллиф имконият медиҳад, ки принсипҳои назариявии идоракунии захираҳои об ба механизми мушаххаси

иқтисодӣ ва институтсионалии ҳамкорӣ табдил дода шаванд. Дар доираи ин модел роҳҳои тақвияти ҳамоҳангсозии сиёсати давлатҳои минтақа, истифодаи самараноки захираҳои об ва рушди ҳамкориҳои иқтисодӣ пешниҳод гардидаанд. Пешниҳоди тавсияҳои методӣ ва амалӣ нишон медиҳад, ки натиҷаҳои таҳқиқот на танҳо аҳамияти назариявӣ доранд, балки метавонанд дар фаъолияти мақомоти давлатӣ, сохторҳои идоракунии соҳаи об ва муассисаҳои таҳлилӣ барои такмили сиёсати минтақавӣ истифода шаванд.

4. **Асоснокӣ ва эътимоднокии хулосаҳо ва тавсияҳои дар диссертатсия зикршуда.** Диссертатсияи мазкур дар заминаи омӯзиши ҳамаҷониба ва таҳлили амиқи адабиёти илмии ватанию хориҷӣ, санадҳои меъёриву ҳуқуқӣ, гузоришҳо ва таҳлилҳои ташкилотҳои бонуфузи байналмилалӣ, аз ҷумла Созмони Милали Муттаҳид, Бонки Ҷаҳонӣ, Иттиҳоди Аврупо, инчунин, маълумоти оморӣ ва таҳлилҳои расмии кишварҳои Осиёи Марказӣ таҳия гардидааст. Дар раванди таҳқиқот муаллиф аз усулҳои муосири таҳлили илмӣ, аз қабили таҳлили муқоисавӣ, таҳлили системавӣ, усули таҳлили оморӣ ва усули таҳлили институтсионалӣ истифода бурдааст. Маллиф кӯшиш намудааст, ки масъалаи ҳамкории минтақавӣ дар соҳаи идоракунии захираҳои обро аз ҷиҳати назариявӣ ва амалӣ мавриди баррасии ҳамаҷониба ва амиқ қарор диҳад.

Хулосаҳо ва натиҷаҳои бадастомадаи муаллиф дар диссертатсия ба таҳлили васеи манбаъҳои илмӣ, таҷрибаи байналмилалӣ ва ҳолати воқеии идоракунии захираҳои об дар кишварҳои минтақаи Осиёи Марказӣ асос ёфтааст. Муаллиф масъалаҳои истифодаи оқилона ва устувори захираҳои обиро дар кишварҳои минтақа ҳамаҷониба таҳлил намуда, омилҳои асосии таъсиргузор ба рушди ҳамкории минтақавиро муайян кардааст. Дар асоси таҳлилҳои анҷомдодашуда як қатор хулосаҳои илмӣ ва тавсияҳои амалӣ пешниҳод гардидаанд, ки метавонанд барои такмили сиёсати минтақавӣ дар соҳаи идоракунии захираҳои об истифода шаванд.

Дар диссертатсия, инчунин, таваҷҷуҳи махсус ба зарурати такмили механизмҳои мавҷудаи ҳамкории байнидавлатӣ ва таҳияи механизмҳои нави ҳамкории минтақавӣ дар соҳаи об зоҳир гардидааст. Муаллиф бо такя ба таҷрибаи байналмилалӣ ва хусусиятҳои иҷтимоӣ-иқтисодии кишварҳои минтақа пешниҳод намудааст, ки барои таъмини истифодаи самаранок ва устувори захираҳои обӣ зарур аст, ки ҳамоҳангсозии сиёсати обии кишварҳои минтақа тақвият дода шавад. Ҳамзамон таъкид намудааст, ки низоми идоракунии захираҳои об дар асоси принсипҳои рушди устувор такмил ёбад.

Дар маҷмӯъ, хулосаҳо ва тавсияҳои пешниҳоднамудаи муаллиф аз ҷиҳати илмӣ асоснок буда, метавонанд барои таҳияи барномаҳо ва стратегияҳои миллӣ ва минтақавӣ дар самти идоракунии устувори захираҳои об ва рушди ҳамкории байнидавлатӣ дар минтақаи Осиёи Марказӣ аҳамияти назариявӣ ва амалӣ дошта бошанд.

5. Аҳамияти илмӣ ва амалии натиҷаҳои диссертатсия. Тадқиқот як кори мустақил, муаллифӣ ва низомманди илмӣ мебошад, ки дар он масъалаи мураккаби иқтисоди ҷаҳонӣ - идоракунии захираҳои обии фаромарзӣ, дар сатҳи баланди назариявию методологӣ ҳаллу фасл шудааст. Аз ҷумла пешниҳодҳои муаллиф оид ба таҷдиди назар намудани санадҳои меъёрии ҳуқуқии соҳавӣ бо дарназардошти манфиатҳои судманди ҳамаҷониба ва мутақобилан судманди ҷонибҳои истифодабарандаи захираҳои оби минтақа, ҳамчунин ҷорӣ намудани технологияи муосир дар самтҳои истифодаи об бо дастгирии молиявии давлатҳои минтақа, ки дар якҷоягӣ ба таъсиси Консорсиуми обӣ-энергетикӣ барои кишварҳои Осиёи Марказӣ заминаи мусоид гузошта метавонанд, аҳамияти стратегӣ доранд. Аҳаммияти амалии таҳқиқот истифодаи натиҷаҳои бадастомада дар раванди таҳияи лоиҳаҳои санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ аз ҷониби вазорату мақомотҳо бо мақсади такмили механизмҳои танзими муносибатҳои байнидавлатии об дар минтақаи Осиёи Марказӣ мебошад. Мавод ва хулосаҳои диссертатсияро мутахассисон метавонанд дар таҳия ва таҳқиқи масъалаҳои иқтисодии соҳаи истифодаи минтақавии об ва идоракунии муштараки захираҳои оби минтақаҳои Осиёи Миёна истифода намоянд.

6. Нашри натиҷаҳои диссертатсия дар маҷаллаҳои тақризшавандаи илмӣ. Доир ба мавзуи диссертатсия аз ҷониби муаллиф 13 мақолаи илмӣ, аз он ҷумла, 7 мақола дар маҷаллаҳои илмии тақризшавандаи аз тарафи КОА-и назди Президента Ҷумҳурии Тоҷикистон эътирофшуда нашр гардидаанд, ки дар самти мавзуи диссертатсия навиштва шуда, муҳтавои онро дар бар мегиранд.

7 .Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссия. Барасмиятдарории диссертатсия мутобиқи талаботи муқаррарнамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президента Ҷумҳурии Тоҷикистон амалӣ гардидааст. Сохтор ва мазмуни кор ба меъёрҳои амалкунандаи ҳуҷҷатҳои меъёрӣ-ҳуқуқӣ оид ба таҳия ва ҳимояи диссертатсияҳо ҷавобгӯ буда, ҳамаи қисматҳои ҳатмӣ, аз ҷумла муқаддима, бобҳо, хулоса, рӯйхати адабиёти истифодашуда ва замимаҳо дар он ба таври мантиқӣ ва пайдарпай пешниҳод шудаанд. Ҳамин тавр, гуфтан мумкин аст, ки диссертатсияи Муҳаммадзода Ҷомӣ Абдураҳмон мавзуи «Рушди механизми ҳамкории

минтақавӣ дар соҳаи об (дар заминаи маводи кишварҳои Осиёи Марказӣ)», барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 5.2- Иқтисодиёт (5.2.21 - Иқтисоди ҷаҳонӣ) пешниҳод шудааст дар сатҳи зарурӣ омода гардида, аз ҷиҳати мазмун ба талаботи бандҳои 31,33,35 "Тартиби до дани дараҷаҳои илмӣ", ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон тахти рақами 267 аз 30 июни соли 2021 тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ мебошад.

8.Эрод ва ҷанбаҳои мубоҳисавии диссертатия

Дар баробари арзиши баланди илмӣ ва амалӣ, дар рисолаи диссертатсионӣ баъзе камбудиҳо ва эродҳо мушоҳида мешаванд, киислоҳи онҳо сифати корро боз ҳам баланд мебардорад:

1. **Оид ба сохтори фасли аввал:** Зербоби аввали боби якум «Захираҳои об дар сохтори иқтидори рушди иқтисодиёти минтақа» номгузорӣ шудааст. Тавсия дода мешавад, ки он ба шакли **«Нақши захираҳои об дар ташаккули (сохтори) иқтидори рушди иқтисодиёти минтақа»** иваз карда мешуд, дар ин ҳолат, функсияи захираҳои об ҳамчун омили пешбарандаи иқтисодиёт равшантар зоҳир гашта, мазмуни параграф аз нигоҳи илмӣ ва методӣ комилтар мегардид.

2. Оид ба таҳлили муқоисавии байналмилалӣ: Ҳамчун муқарризи расмӣ лозим мешуморам қайд намоям, ки дар рисола бахши алоҳида оид ба таҷрибаи давлатҳои хориҷӣ (масалан, таҷрибаи ҳавзаи дарёҳои Дунай, Рейн ё Меконг) намерасад. Пешниҳоди як фасли муқоисавӣ имкон медод, ки механизмҳои муваффақи ҷаҳонӣ дар соҳаи идоракунии об дар сатҳи минтақаи Осиёи Марказӣ адаптатсия ва истифода шаванд. Ин камбудӣ таҳлили муқоисавии корро каме маҳдуд кардааст.

3. Оид ба ҷанбаҳои математикӣ ва моделсозӣ: Дар боби дуюм ва сеюм, ки ба ҳисоббарории самаранокии иқтисодӣ бахшида шудааст, муаллиф бештар ба нишондиҳандаҳои статикӣ такя кардааст. Хуб мешуд, ки барои исботи фарзияҳои худ аз моделҳои динамикии эконометрикӣ бештар истифода мебурд, то таъсири норасоии об ба ВХД-и (ВВП) кишварҳои минтақа дар дурнамои 10-15 сола дақиқтар нишон дода мешуд.

4. Оид ба робитаи илм ва истеҳсолот: Дар қисмати тавсияҳо, муаллиф пешниҳодҳои худро бештар ба мақомоти давлатӣ равона кардааст. Вале нақши бахши хусусӣ ва сармоягузории хориҷӣ дар татбиқи технологияҳои каммасрафи об (Smart Water) камтар инъикос ёфтааст. Барои ихтисоси "Иқтисоди ҷаҳонӣ" ин ҷанба муҳим арзёбӣ мегардад.

5. Оид ба масъалаи «Иқтисодиёти сабз»: Дар диссертатсия масъалаи гузариш ба «иқтисодиёти сабз» ва паст кардани партовҳои карбон тавассути

рушди гидроэнергетика ба таври кофӣ инъикос наёфтааст. Барои ихтисоси 5.2.21, ки ба равандҳои ҷаҳонӣ нигаронида шудааст, зарур буд, ки муаллиф иртиботи байни идоракунии об ва уҳдадориҳои байналмилалии кишварҳои минтақаро дар доираи Созишномаи байналмилалӣ ва ковенсияҳои байналмилалӣ таҳлил менамуд.

Камбудиюю норасоиҳои мазкур ислоҳшаванда буда, арзиши илмии диссертатсияро кам намекунад.

9. Хулоса оид ба мувофиқати диссертатсия ва меъёрҳое, ки тартиби додани дараҷаҳои илмӣ муқаррар кардааст

Умуман, кори диссертатсионӣ дар сатҳи баланди илмӣ ва амалӣ анҷом дода шудааст, он кори анҷомёфтаи илмӣ ва тахассусӣ мебошад. Ҳамин тавр, гуфтан мумкин аст, ки диссертатсияи Муҳаммадзода Ҷомӣ Абдураҳмон дар мавзӯи «Рушди механизми ҳамкории минтақавӣ дар соҳаи об (дар заминаи маводди кишварҳои Осиёи Марказӣ)», ки барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 5.2- Иқтисодиёт (5.2.21 - Иқтисоди ҷаҳонӣ) пешниход гардидааст, дар сатҳи зарурӣ омода гардида, аз ҷиҳати мазмун ба талаботи бандҳои 31,33,35 “Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ”, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон тахти рақами 267 аз 30 июни соли 2021 тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ мебошад ва муаллифи он сазовори дараҷаи илмии номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси номбурда мебошад.

Муқаррizи расмӣ:
номзади илмҳои иқтисодӣ, дотсент,
Ректори Муассисаи давлатии Донишкадаи байналмилалии Леваканти ДБССТ **Саидзода С. С.**

01.04.2026

Нишонӣ: 735147, кучаи ба номи Рудак21,ш. Левакант, вилояти Хатлон, Ҷумҳурии Тоҷикистон E-mail.ru: ssaid.85mail.ru Тел: (+992) 918 43 20 53

Имзои Саидзода С. С.-ро тасдиқ мекунам
Сардори шуъбаи кадрҳо ва корҳои махсуси МД «Донишкадаи байналмилалии Левакант»-и ДБССТ **Саидов Д. М.**

ШУЪБАИ КАДРҲО

Нишонӣ: 735147, кучаи ба номи Рудак 21, ш. Левакант, вилояти Хатлон, Ҷумҳурии Тоҷикистон, E-mail.ru: saidovdurandesh1991@gmail.ru, Тел: (+992) 880 02 10 10